

1. Lietuvos pagrindžio spaudos žingsniai

Vytautas SKUODIS

1987 m. gruodžio 10 d.

Sovietų 1968-ųjų metų intervencija į Čekoslovakiją sukėlė didelį pasipiktinimą ir pačios Sovietų sąjungos visuomenėje. Tas pasipiktinimas iššaukė disidentinį judėjimą, kuris įvairiomis formomis pradėjo reikštis Maskvoje, kituose Rusijos miestuose, kai kuriose sovietinėse respublikose. Viena iš to judėjimo formų buvo pagrindžio spaudos atsiradimas ir jos augimas bei stiprėjimas.

Vėl atsirado pagrindžio spauda ir Lietuvoje. Pirmąją jos kregždę buvo „Lietuvos katalikų Bažnyčios kronika“. Dingstimi pradėti ją leisti buvo 1970 - 1971 metais Lietuvoje įvykę teismai, kuriuose buvo nuteisti kalėti trys katalikų kunigai: Juozas Zdebskis, Prosperas Bubnys ir Antanas Šeškevičius vien už tai, kad jie katekizavo vaikus, juos ruošė pirmajai išpažinčiai ir komunijai.

Kada Lietuvoje pasirodė pirmieji „LKB Kronikos“ numeriai, jie sukėlė didelį susidomėjimą ir įvertinimą. Šis leidinys pradėjo registruoti ateistinės valdžios ir jos pataikūnų nusikaltimus, daromus Bažnyčiai, nors ir atskirtai nuo valstybės. Ji kaupė tikinčiųjų persekiojimo faktus, skelbė Bažnyčios ir tikinčiųjų teises ginančius dokumentus ir kitokią panašią medžiagą.

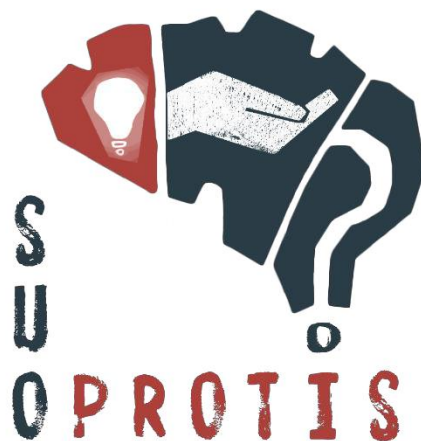
Visa „LKB Kronikoje“ skelbiama medžiaga, nors ir netiesioginiu būdu, tačiau akivaizdžiai parodė ateistinės sovietų valdžios ir Lietuvos pavergėjo kėslus ir atkaklias pastangas palaužti lietuvių tautos pasipriešinimą okupacijai, jos subolševikinimui, nutautinimui ir padaryti viską, kad pavergtasis lietuvis nebegalvotų apie laisvės Tėvynei atgavimą.

Vilniaus universiteto profesorius Zigmas Žemaitis savo gyvenimo saulėlydyje sau artimų žmonių tarpe sakydavo: „Lietuvos katalikų Bažnyčia dabar atsidūrė labai sunkioje padėtyje. XIX amžiuje Ji išgelbėjo ir sustiprino lietuvių tautinę sąmonę ir tautiškumą, dabar visų mūsų tautiškai susipratusių lietuvių tiesiog patriotinė pareiga padėti sunkias dienas išgyvenančiai Bažnyčiai“.

Tokios visokeriopios paramos susilaukė ir ką tik 1972 metais pasirodžiusi „LKB Kronika“, kuri visų buvo sutikta taip, kaip XIX amžiaus pabaigoje susipratę lietuviai sutiko J. Basanavičiaus ir kitų pradėtą leisti „Aušrą“.

„LKB Kroniką“ Lietuvoje mielai skaito ne tik tikrieji katalikai, bet taip pat indiferentai ir net komunistų partijos nariai. Vietinės valdinės įstaigos aukštas pareigūnas, vienu metu buvęs net tos įstaigos partijos sekretoriumi, šio straipsnio autoriui buvo įteikęs vertingą medžiagą su prašymu ją perduoti „LKB Kronikos“ leidėjams. Toji medžiaga buvo atspausdinta.

„LKB Kronika“ dar didesnį autoritetą Lietuvoje įgijo po to, kada pasiekė žinia, jog ji pasaulyje sukėlė didelį susidomėjimą. Tai buvo reikšmingas paskatinimas ir patiems šito žurnalo leidėjams. Kada yra atliekamas svarbus ir kilnus darbas ir jis susilaukia plataus pripažinimo, tai dar labiau sustiprina aukos dvasią. Visi, kas vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjo prie „LKB Kronikos“

Pilnas tekstas:

http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=8239:po&catid=456:4-nr&Itemid=520

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

išleidimo ir jos platinimo, tarsi prisiminė kadaisė Vaižganto pasakytus žodžius: „Lietuviai, nebijokite tiurmos!“

Su dideliu džiaugsmu Lietuvoje buvo sutikta žinia, jog kiekvieno „LKB Kronikos“ numerio medžiaga yra panaudojama išėivijos liėuvių laikraščiuose bei žurnaluose, skaitoma užsienio radijo laidose, kad kiekvienas „LKB Kronikos“ numeris yra verčiamas į anglų ir kitas kalbas, siekiant supažindinti pasaulį su tuo, kas vyksta Lietuvoje.

Į „LKB Kronikos“ leidimą įsijungė visa Lietuva. Per trumpą laiką susikūrė sudėtingi ir, žinoma, slapti informacijos perdavimo kanalai ir ryšių sistemos. Atsirado daug žmonių, kurie, rizikuodami būti susektais ir areštuotais, ėmė naujausius, o kartais ir senus, „LKB Kronikos“ numerius perspausdinti rašomosiomis mašinėlėmis. O tai daryti miestų ankštuose butuose, su labai bloga sienų, grindų ir lubų garso izoliacija, buvo itin pavojinga. Viena šitam darbui pasišventusi lietuvė spausdino „LKB Kroniką“, ir ne vien tik ją, savo bute pasistačiusi palapinę. Tai sumažino galimybę būti išgirstai gretimuose butuose. Tačiau ir šis „LKB Kronikos“ dauginimo židinys buvo susektas. Bažnytkaimiuose ir kaimuose taip pat buvo nesaugu, nes kiekvienas naujas atvykėlis iš karto atkreipia į save visų dėmesį. O nekaltos žmonių kalbos šnipams kartais duoda vertingos informacijos.

Pavergėjo juodų darbų Lietuvoje viešumas turėjo didelį stabdantį poveikį ir pačiai ateistinei valdžiai. Ji nuolatos yra priversta užimti išsisukinėjimo ir melagingo pasiteisinimo poziciją, ieškoti būdų, kaip apmulkinti užsienio pasaulį ir atvykstančius užsieniečius, kad jie patikėtų, jog Lietuvoje niekas tikėjimo ir Bažnyčios nepersekioja. Pastaraisiais metais „LKB Kronika“ kartais trumpai paminima ir oficialioje sovietų spaudoje.

„LKB Kronikos“ informacija, kaip teisingai rašoma jos I-ojo tomo, išleisto Čikagoje, įvade, „virsta kovos priemone bendroje kovoje už Žmogaus teises, ir kiekvienas, kas „Kronikas“ rimtai paskaito ir susimąsto, kas ima jos informaciją skleisti, netiesiogiai yra tos kovos dalyvis“.

Jau 1974 m. kovo 10 d. „Los Angeles Times“ rašė: „Nuo 1973 metų pradžios „LKB Kronika“ virto dokumentu, iš kurio padėtį Lietuvoje vaizdavo opinijos formuotojai, Kongreso nariai. Politinės padėties vertintojai naudojami „Kronikos“

informacijom, konstatuodami Žmogaus teisių paneigimą ir tautoje besireiškiantį pasipriešinimą, kurio sovietams nepasisėkė užgniaužti ir liėuvius sutirpinti rusiškoje jūroje“.

Amerikos Baltų laisvės lyga aukštai vertindama „LKB Kroniką“, jos leidėjams Lietuvoje 1985 metais paskyrė savo pirmąjį garbės žymenį.

Apie autorių:

dr. Vytautas SKUODIS (1929 - 2016) nuo 1972 m. aktyviai dalyvavo pasipriešinimo sovietinei okupacijai judėjime. Buvo Helsinkio grupės narys, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narys. Kaupė ir sistemino medžiagą apie tikinčiųjų teisių pažeidimus SSRS okupuotoje Lietuvoje, parengė ir išplatino monografiją „Dvasinis genocidas Lietuvoje“. Bendradarbiavo nelegalioje antisovietinėje spaudoje, 1978–1979 m. nelegalaus pogrindžio žurnalo „Perspektyvos“ sumanytojas ir redaktorius. 1979 m. suimtas už antisovietinę veiklą, nuteistas 7 metams griežtojo režimo lagerio bausme ir 5 metams tremties. 1987 m. nuo tolesnės bausmės atleistas, su šeima ištremtas iš SSRS, iki 1989 m. gyveno JAV. Gyvendamas Čikagoje aktyviai skleidė žinias apie padėtį SSRS okupuotoje Lietuvoje, teikė informaciją JAV ir Kanados valstybinėms įstaigoms, skaitė pranešimus tarptautinėse konferencijose. 1988 m. įsteigto koordinacinio centro Democracy and Independence vienas kūrėjų. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 3-ojo laipsnio ordinu.

Daugiau apie autorių:

<http://www.pavb.lt/lt/naujienos/39-32-in-memoriam-vytautas-skuodis-19292016>

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

Netenka stebėtis, kad „LKB Kronika“ ir be VSK (Valstybės saugumo komiteto) susilaukė daug priešų. Pyko ant jos visi, ką ji savo puslapiuose paminėdavo negatyviai. Pyko ant jos ir kai kurie dvasiškiai — ateistinės valdžios bailūs pataikūnai. Pogrindyje pasirodė net neva kunigų ir klierikų parašyti ir išplatinti tekstai, smerkiantys „LKB Kroniką“ ir įspėjantys, jog ji tik erzina valdžią ir nuo to Lietuvos Katalikų Bažnyčia bus tikrai dar blogiau.

„LKB Kronika“ susilaukė opozicijos net ir tik rajame pogrindyje. 1974 m. buvo išplatintas didelės apimties mašinraštinis tekstas, kuriame buvo labai daug priekaištų „LKB Kronikos“ leidėjams už tai, kad jie savo leidinyje atsisako spausdinti straipsnius kitais, ne bažnytinį gyvenimą liečiančiais klausimais. Tą tekstą neva pasirašė „17 lietuvių inteligentų“, tačiau nenurodydami savo pavardžių.

Tie anonimai (ar anonimas?) savo priekaištus „LKB Kronikai“ argumentavo tuo, kad ji, verčiama į kitas kalbas, atseit, formuoja klaidingą nuomonę, jog Lietuvoje trūksta tikrai tikėjimo ir religinio mokymo laisvės. Jeigu Bažnyčia tokią laisvę turėtų, jokios kitos laisvės Lietuvai nereikėtų. Žinoma, tokia nuomonė, išeinant iš to, kas buvo aukščiau pasakyta, buvo klaidinga.

Reikia pripažinti, jog ši „LKB Kronikos“ opozicionierių pogrindyje kritika suvaidino svarbų vaidmenį. Jos dėka netrukus pasirodė naujas pogrindžio žurnalas „Aušra“ kaip 1886 metais užgesusios „Aušros“ tęsinys.

1975 m. atgaivintoji „Aušra“ Lietuvoje buvo sutikta taip pat su dideliu džiaugsmu ir pritarimu. Dabar Lietuvos pogrindžio spaudos rėmėjų, korespondentų ir informacijos perdavimo kanalų bei jos platintojų tinklas dar labiau apraizgė visą Lietuvą.

„Aušra“ skelbė ir dabar tebeskelbia įvairius straipsnius, kurių jungiančioji mintis yra politinė, tautinė, ideologinė, religinė, kultūrinė, socialinė ir ekonominė pavergtosios lietuvių tautos priespauda. Ji skatina priešintis visoms pavergėjo pastangoms dvasiškai ir fiziškai sunaikinti lietuvių tautą, ją asimiliuoti ir nutautinti. „Aušra“ primena visas krašto ir tautos pavergėjo padarytas ir daromas lietuvių tautai skriaudas.

Sovietų valstybės saugumo komitetui (VSK) nepajėgus susidoroti su „LKB Kronika“, dabar iškilo naujas rūpestis: kaip užsmaugti ką tik atsiradusį naują, jų supratimu, „nacionalistinį“ pogrindžio leidinį „Aušrą“. Laikas parodė, kad ir šitos jų pastangos buvo nesėkmingos — „Aušra“ ir dabar nenustojo ėjusi.

Po „Aušros“ pasirodymo Lietuvos pogrindyje kaip grybai po lietaus pradėjo dygti vis nauji nelegalūs periodiniai leidiniai.

„LKB Kronikos“ pogrindžio opozicionierių taip pat nepatenkino ir „Aušra“. 1976 metais jie patys pradėjo leisti grynai tautinį - intelektualinį žurnalą, pavadintą „Laisvės Šauklys“. Dabar VSK, dar neišaiškinęs „Aušros“ leidėjų, pradėjo gaudyti „Laisvės Šauklį“. Šį kartą jiems pasisekė. Kalti dėl to buvo ir patys šio žurnalo leidėjai, nes jie tuo pačiu metu pasireiškė ir kaip atviri kovotojai — disidentai, pastoviai sekami saugumo agentų. Tačiau jie spėjo išleisti keturis ar penkis „Laisvės Šauklio“ didelės apimties numerius.

Beveik tuo pačiu metu su „Laisvės Šaukliu“ pasirodė pogrindžio žurnalai „Tiesos Kelias“ ir „Dievas ir Tėvynė“. Pirmasis — tai tęsinys to paties pavadinimo žurnalo, kuris ėjo laisvojoje Lietuvoje. Jis tada ir dabar buvo skirtas kunigams. Antrasis — katalikiškas - tautinis žurnalas, daug kuo panašus į „Aušrą“.

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

1977 m. pasirodė „Rūpintojėlis“, kuris savo turiniu buvo daugiau religinis negu tautinis. Be to, jis vengė konfrontacijos su sovietine - ateistine valdžia, dėl ko ir VSK-tui, sprendžiant iš kai kurių jo pareigūnų pasisakymų, didelio rūpesčio nesudarė. Jiems reikėjo žvejoti stambesnes „žuvis“.

1977 m. VSK-tui sutriuškinus „Laisvės Šauklį“, sekančiais — 1978 metais — sušvito „Aušrelė“. Sprendžiant iš jos pirmojo ir, atrodo, vienintelio numerio, tai buvo grynai tautinis žurnalas, kviečiantis vieningai kovoti prieš pavergėją.

Apie tą patį laiką buvo leidžiamas Lietuvos pogrindyje atgaivintas Vinco Kudirkos „Varpas“. Jis buvo daugiau liberaliosios krypties žurnalas. Išėjo nemažiau kaip keturi numeriai. Šio straipsnio autoriui jo matyti neteko ir jis neturi duomenų apie jo gyvavimo metus.

Be aukščiau paminėtų pagrindžio žurnalų, buvo išleista keletas tęstinių, taip pat numeruotų leidinių, kurių periodiškumas nebuvo nuoseklus ir dėsningas. Pirmasis tokių, pasirodęs apie 1974 metus, buvo „Apie lietuvių padėtį Baltarusijoje“. Su tokiu pavadinimu šis leidinys, VSK-to akimis žiūrint, negalėjo būti laikomas periodiniu pogrindžio žurnalas. 1987 metų duomenimis, išleisti trys sąsiuviniai. Šitame leidinyje spausdinama dokumentinė ir faktinė medžiaga, kuri parodo ypatingai sunkią dvasinę priespaudą tų Rytų Lietuvos gyventojų, kurie pasiliko neprijungti prie Lietuvos kaip sovietinio administracinio vieneto. Ten lietuvių tautinė ir religinė priespauda nepalyginamai griežtesnė ir sunkesnė, negu dabartinėje pavergtosios Lietuvos teritorijoje.

Vėliau (1985 m.), atrodo, tas pats leidinys buvo pakartotas pavadinimu „Atskirtoji Lietuva“, I ir II dalys.

1976 - 77 metų laikotarpyje Lietuvos pogrindyje pasirodė „Lietuvių kultūros archyvas“, I-oji knyga. Jos sudaryme dalyvavo ir Tomas Venclova, kai jis dar tebegyveno Lietuvoje. Daugiau šio leidinio knygų nebeišėjo.

1978 m. buvo atgaivintas tęstinis leidinys „Lietuvių archyvas“, kurio keturi tomai išleisti vokiečių okupacijos metais. Juose buvo spausdinama medžiaga apie pirmosios bolševikinės okupacijos žiaurumus ir jos nusikaltimus, padarytus Lietuvoje. Penktas, jau atspausdintas to leidinio tomas, antrą kartą sovietams užėmus Lietuvą, buvo sunaikintas vienoje Kauno spaustuvėje.

Lietuvos pogrindyje buvo išleistas I (VI) „Lietuvių archyvo“ tomas, kuriame buvo atspausdinta dokumentinė 1939 - 1941 metų medžiaga, susijusi su Stalino ir Hitlerio slaptu suokalbiu pasidalinti Lenkijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybes. Tame pačiame tome buvo ir Vlado Andriukaičio, 1941 metų tremtinio, atsiminimai, pavadinti „Kalti be kaltės“. Dar teberuošiant šito tomo išleidimą, jo pirmojo skyriaus pagrindu buvo paruošta ir pogrindyje išleista knygelė apie Stalino ir Hitlerio slaptą suokalbį Pabaltijo valstybių atžvilgiu. Iš jos daug kas pirmą kartą susipažino ir su slaptuoju Molotovo - Ribbentropo susitarimu, jų pasirašytu 1939 m. rugpjūčio 23 dieną.

Visi aukščiau paminėti Lietuvos pogrindžio leidiniai labai išplėtė to pogrindžio veiklą ir disidentinį judėjimą. Susikūrė Helsinkio baigiamojo akto nutarimų vykdymo kontrolės Lietuvos visuomeninė grupė (1976 m.), Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetas (1978 m. lapkritis). Įvyko kelios spontaniškos demonstracijos, įgijusios politinį charakterį su šūkiomis: „Rusai, nešdinkitės namo!“, „Laisvę Lietuvai!“ ir pan. Padažnėjo lietuviškos trispalvės iškėlimai Vasario 16-osios dieną, vis dažniau plito proklamacijos. Žmonės pasidarė drąsesni ir tiesesni, nebebijantys atvirai išsakyti savo nuomonę. Plačiai plito politiniai anekdotai antisovietinėmis temomis.

Visa tai sovietiniam režimui kėlė didelį nerimą ir baimę. Padažnėjo kratos, areštai ir politinių bylų procesai. Lietuviškoje visuomenėje didelį pasipiktinimą sukėlė Nijolės Sadūnaitės, Sergiejaus Kovaliovo, Balio Gajausko, Viktoro Petkaus ir kitų bylos, kelios politinės žmogžudystės —

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

Mindaugo Tamonio ir kt. VSK-tas ir toliau dėjo atkaklias pastangas sulikviduoti visą pagrindžio spaudą. Prasidėjo ypatingai griežti susidorojimai su „LKB Kronikos“ ir „Aušros“ spausdintojais ir platintojais.

Iškilo būtinumas nukreipti VSK-to dėmesį nuo „LKB Kronikos“. Tam paskatino ir Viktoro Petkaus byla. Šios aplinkybės lėmė, kad 1978 metų viduryje pasirodė naujas Lietuvos pagrindžio žurnalas, pavadintas „Perspektyvos“, su aiškia savo programa. Tai buvo jau grynai politinis—tautinis intelektualinis mėnesinis žurnalas. <...>

Čia paminėti ir plačiau aprašyti Lietuvos pagrindžio spaudos vidinės opozicijos atvejai įtikinamai parodo, jog siekiant bendro tikslo — Lietuvos laisvės, — nuomonių skirtumai, kartais pakankamai aštrūs, ne visada silpnina jėgas, o dažnai tiktai jas sustiprina. Jeigu nebūtų buvę „LKB Kronikos“ kritikos, tikriausiai dar negreitai būtų atsiradusi „Aušra“, o jos pavyzdžiu ir kiti pagrindžio leidiniai. Jeigu nebūtų buvęs <...> konfliktas su „Perspektyvomis“, nebūtų atsiradusi „Vytis“. „Perspektyvų“ sumanytojams taip pat atrodė, jog lietuvių tautinės pakraipos pagrindžio spauda yra per daug vienašališka ir ne visada objektyvi. „Perspektyvos“ savo ruožtu, nors ir netiesiogiai, apsprendė ir žurnalo „Alma Mater“ atsiradimą.

1980 m. pabaigoje įvykę „Vyties“, „Perspektyvų“ ir „Alma Mater“ leidėjų teisminiai procesai Lietuvoje įgijo platų atgarsį.

1978 m. pasirodė didelio formato žurnalas „Pastogė“. Tai buvo humanitarinės pakraipos intelektualinis žurnalas, kurio atsiradimą, atrodo, sąlygojo Maskvoje pradėto leisti rusų žurnalo „Metropol“ pavyzdys. Antrasis to žurnalo numeris išėjo sekanciais metais. Įsisiautėjus VSK-to reakcijai, trečias „Pastogės“ numeris jau nebesirodė.

1979 m. buvo atgaivintas jaunimo žurnalas „Ateitis“. Tų pačių metų pabaigoje Lietuvos pagrindžio spaudai suduotas stiprus smūgis. VSK-tas, sutelkęs visas savo jėgas, pagaliau išaiškino net keletą pagrindžio žurnalo leidėjus. Po vienu metu atliktų daugelio kratų prasidėjo areštai. Išlikusi pagrindžio spauda turėjo pasitraukti į dar gilesnį pagrindį.

Nežiūrint gausių kratų ir areštų bei rengiamų teisminių procesų, 1980 m. Lietuvos pagrindyje ir toliau buvo išleidžiama „LKB Kronika“, „Aušra“, „Tiesos kelias“, „Dievas ir Tėvynė“, „Rūpintojėlis“, „Perspektyvos“, „Vytis“, „Ateitis“. Tais pačiais metais, nustojus eiti keliems žurnalams, jų vietą užėmė du nauji. Tai buvo tautinės krypties „Tautos kelias“ ir „Blaivybėje — jėga!“

1981 metus „LKB Kronika“ palydėjo jau 50-uuju numeriu, o „Aušra“ — 28-uuju. Turimomis žiniomis, tais metais pasirodė „Tiesos kelias“, nr. 20; „Dievas ir Tėvynė“, nr. 19; „Rūpintojėlis“, nr. 17; „Perspektyvos“, nr. 20-22; „Tautos kelias“ nr. 3. Atrodo, tais metais nebeišėjo „Ateitis“, tačiau jos vietoje atsirado naujas pagrindžio žurnalas „Lietuvos ateitis“, kuris dar tebeegzistavo ir 1983 metais, išeidamas septintuoju numeriu.

Iš aukščiau pateiktų duomenų matyti, kad vieni Lietuvos pagrindžio leidiniai, vos tik pasirodę, dėl vienu ar kitu priežasčių užgeso. Kiti, kurį laiką išsilaikę, buvo sutriuškinti VSK-to mašinos. Dar kiti ir dabar tęsia savo vargingą ir pilną rimtų pavojų kelią.

Tokiais yra „LKB Kronika“, 1987 m. išėjusi jau 75-uuju numeriu ir „Aušra“ — 60-uuju. Vėl atsigavo „Tiesos kelias“ ir „Rūpintojėlis“. Apie kitus pagrindžio periodinius leidinius šio straipsnio autoriui, įvairiose kalnimo vietose praleidusiam daugiau kaip 7 metus ir tokiu būdu išsijungusiam iš pagrindžio veiklos, trūksta žinių. Jų kol kas nėra ir Vakaruose.

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

Iš mūsų turimų duomenų atrodytų, jog pradedant 1982 metais Lietuvos pogrindyje išleidžiamų žurnalų skaičius gerokai sumažėjo. Tačiau būtų klaidinga iš to daryti išvadą, jog pagrindis apsilo.

Lietuvos pogrindžio stiprumą pirmiausia patvirtina tai, jog dabar priskaičiuojama nemažiau kaip 2000 pavadinimų knygų, kurios buvo išleistos savi-laidos būdu. Tos knygos, kaip ir pogrindžio žurnalai, yra spausdinamos rašomosiomis mašinėlėmis. Kartais slapta pasinaudojama valdinių įstaigų elektrografiniais dauginimo aparatais. Tokių aparatų turi pasigaminęs ir pogrindis.

Kad toji nelegali knygų leidyba gvuoja ir dabar, tai patvirtina 1986 m. gruodžio mėnesį VSK-to atliktos kratos daugelyje privačių butų. Tų kratų metu buvo paimta daug knygų, išleistų Lietuvos pogrindyje ir išeivijoje. Pogrindžio sąlygomis tos knygos buvo dauginamos šimtais egzempliorių. Pavyzdžiui, kaip rašoma „LKB Kronikoje“, Nr. 73, Vilniuje pas Joaną Vertelkaitę buvo paimta 750 egzempliorių katekizmo. Pas Aldoną Matusevičiūtę — apie 600 egzempliorių J. Girniaus „Tauta ir tautinė ištikimybė“, 200 egz. A. Maceinos „Niekšybės paslaptis“. Panašiai buvo nusiaubti ir daugelis kitų butų.

Ir dabar Lietuvos pogrindyje atsiranda naujų periodinių ir tęstinių leidinių. Taip, pavyzdžiui, šio straipsnio autoriui 1977 m. vasarą Lietuvoje teko sklaidyti net trijų, visai naujų pogrindžio žurnalų puslapius, kurių amžius tada nesiekė nė vienerių metų.

Pagaliau informacijos stoka apie dabartinius periodinius ir tęstinius pogrindžio leidinius Lietuvoje dar nėra įrodymas, kad ten tokių leidinių skaičius mažėja arba sumažėjo.

Kalbant apie Lietuvos pogrindžio veiklos stiprumą, svarbu jį su kuo nors palyginti. 1979 metų pabaigoje Lietuvos pogrindyje funkcionavo 15-os pavadinimų periodiniai ir tęstiniai leidiniai. Tai daug ar maža? Ką šis skaičius pasako?

1984 m. į Mordavijos griežto režimo lagerį ZCh 3S5/-3 iš Vilniaus atvykęs VSK-to valdininkas, būsimam šio straipsnio autoriui ir pokalbyje dalyvavusiam vietiniam VSK-to pareigūnui patvirtino, jog savo pogrindžio žurnalų pavadinimų skaičiumi Lietuva Sovietų Sąjungoje užima pirmąją vietą. Latviai, atrodo, ir tuo metu dar neturėjo nė vieno pogrindyje išleidžiamo žurnalo. Įdomu, kad praėjus aštuoneriems metams (skaičiuojant nuo 1979 m.), 1987 m. jie, penkių mėnesių laikotarpyje, Rygoje suorganizavo net tris dideles tautines - politines demonstracijas. Vilniuje per tą patį laiką įvyko tik viena. Lietuviams, plačiai išvysčiusiems pogrindžio veiklą, pereiti į atvirą veikimą ne taip lengva, tačiau ir čia pradžia jau padaryta. 1987 m. rugpjūčio 23 d. Vilniuje buvo sėkmingai pravesta pirmoji didelė demonstracija, kuri skirta Stalino ir Hitlerio prieš 48 metus padaryto slapto susitarimo tragiškoms pasekmėms Lietuvoje paminėti.

1980 - 1981 metais, „Solidarność“ aktyvaus judėjimo metu, Lenkijos pogrindyje, sovietinės spaudos duomenimis, buvo išleidžiama apie 300 periodinių leidinių. Jeigu proporcingai paskaičiuoti, kiek tokių leidinių tada teko vienam milijonui Lenkijos ir Lietuvos gyventojų, tai gautume, kad 1979 metais Lietuvoje buvo tik du kartus mažiau pogrindžio žurnalų, negu Lenkijoje 1980 - 1981 m. Tačiau Lietuvoje 1979 m. ne tik niekas negalvojo ruošti panašų sukilimą, koks netrukus įvyko Lenkijoje, bet net ir nenujautė, kad ten bręsta dideli išsilaisvinimo įvykiai. Darant šiuos palyginimus, taip pat reikia turėti omenyje, kad Lietuvoje leisti pogrindžio spaudą yra nepalyginamai sunkiau ir pavojingiau, negu Lenkijoje. Šitie palyginimai daug ką pasako apie tai, kokia dvasia viešpatuoja pavergtojoje Lietuvoje ir kad ten pamažu kaupiama potencinė energija dideliems ateities įvykiams.

Iš viso to, kas aukščiau pasakyta, nėra pagrindo manyti, kad Lietuvoje pogrindžio spauda išnyko. Protarpiais ji gali tikrai susiaurėti, o po to vėl išsiplėsti. Ją, žinoma, ir toliau lydės

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

kratos, areštai, teismai, kalėjimai, lageriai ir tremtis tol, kol Sovietų Sąjungos valdančioji komunistų partija iš esmės nepakeis savo ideologinio nusistatymo ir principų ir kol toje jėga ir melu ramstomoje valstybėje bus ignoruojamos Žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės, šiuolaikiniame pasaulyje sudarančios jo politikos ir tarptautinių santykių moralinį pagrindą.

Lietuvos pogrindis akivaizdžiai parodo, jog pavergtoji lietuvių tauta yra gyvastinga ir ateityje dar ne vieną kartą skambiai primins pasauliui Lietuvos vardą.

Lietuvos pogrindžio galutinis tikslas — Lietuvos laisvė!

2. „LKB kronikos“ pamokos

kun. dr. Arvydas ŽYGAS

1992 m. kovo 14 d., pranešimas konferencijoje,
skirtoje „LKB kronikų“ 20-metį paminėti

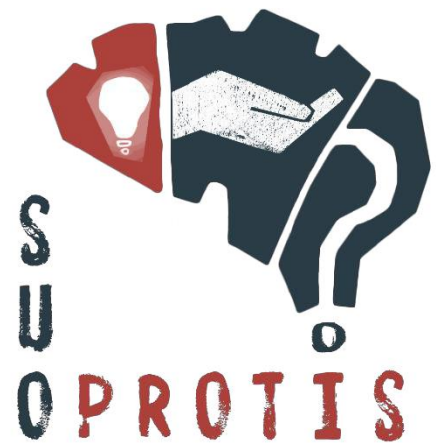
„Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ - žodžiai, kurių prasmė šiandien nėra iki galo suvokta. Jie reiškia daugiau negu sudėta į kelis šimtus sunkiai įskaitomų senoviškos rašomosios mašinėlės mašinraščio puslapių arba į 10 gražiai suredaguotų ir išleistų tomų. Žodžiai „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ įprasmina Amžinąjį Žodį, kurio šaltinis yra Amžinoji Tiesa.

Be abejo, nuo šiol bus daug rašoma, analizuojama ir diskutuojama dėl šio istorinio laikotarpio, kurį vadiname Lietuvos pavasariu, naujuoju tautiniu Atgimimu. Bus vertinama Lietuvos Katalikų Bažnyčios įtaka jam, pogrindžio literatūros poveikis išsaugant tautinį identitetą. Atsiras fundamentinių istorijos studijų, kuriose bus teigiama, kad „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ buvo partizanų pasipriešinimo tęsinys, „Aušros“ laikotarpis XX amžiuje. Bus analizuojama sociologijos ir psichologijos aspektu aptariant

istorinę perspektyvą, kultūrinę reikšmę. Be abejo, bus ir kontroversijų. Gali būti teigiama, kad „LKB Kronikos“ veikla buvo vietinė, mažareikšmė, nors įdomi, bet neturėjusi didelės svarbos. Daugelis žmonių, gyvenančių Lietuvoje, šiandien išgirdę žodžius, kurie išreiškia šią svarbią sąvoką, nežino, kaip

į ją reikėtų reaguoti. Be abejo, „LKB Kroniką“, kaip istorinį fenomeną, reikia įvertinti ir interpretuoti. Bet ar esama reikšmės, kuri nepriklausytų nuo analizės išvadų, nekirstų atsižvelgus į tai, ar tu gyvenai priespaudoje ar laisvėje, ar buvai pogrindyje, ar prisitaikęs prie okupacijos diktuojamų sąlygų?

Išsivijoje, kuri nepatyrė sovietinio nužmoginimo sistemos, buvo sunku įvardyti, kaip nužmoginimą išgyveno žmogus. Prisimenu, kaip per vieną lietuvių renginį prie kun. K.Kuzminsko, Lietuvos kronikos sąjungos pirmininko, platinančio „LKB Kronikos“ tomus, priėjo keli lietuviai intelektualai ir pašaipiai paklausė: „Tai ką, kunigėli, ar Lietuvoje žmonės jau tikrai tokie nelaimingi?“ Ir esi priverstas savęs paklausti: ar tuo sunkiu laikotarpiu, ypač susideginus R.Kalantai, kada jau nebegrėsė toks aiškus fizinio naikinimo pavojus, ar tada egzistavo dvi skirtingos socialinės tikrovės? Gal dalis Lietuvos žmonių gyveno laisvai, nejausdami, kad varžomos esminės žmogaus teisės, o kita dalis nerado ramybės šiame košmare regėdama, kaip naikinama žmogaus dvasia? Ar galėjo dalis žmonių, gyvenanti sovietinėje okupacijoje, manyti, kad yra laisva?

Knyga, skirta „LKB kronikų“ 25-mečiui, kuriame publikuotas šis pranešimas:

http://www.lbkronika.lbkronika.lt/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=32&Itemid=208

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

Kai 1989 m. atvykau į Vilnių stažuotis, kai kam buvo pavesta mane supažindinti su Gamtos fakulteto patalpomis. Labai norėjau pamatyti garsiąją Geologijos katedrą, kurioje buvo suimtas doc. Vytautas Skuodis. Tą Atgimimo pavasarį, kai dar rašiau laiškus į namus apie Lietuvos šventumą, norėjau pastovėti prie tų altorių, apie kuriuos skaičiau „LKB Kronikoje“. Stovėdamas prie Geologijos katedros durų susikaupęs kaip prie altoriaus, buvau sukrėstas žodžių: „Tai ta vieta, kur mums Skuodis kiaulystę iškrėtė“. Nelyginant būčiau išgirdęs žodžius Kauno teatro sodelyje: tai vieta, kur Kalanta kiaulystę iškrėtė.

Tada dar nebuvo galima leisti į kalbas, bet širdyje tylomis sau pasakiau: palaukite, mes prie šių durų dar padėsime gėlių ir pagerbsime asmenį, kuris keliavo į kančios gulagą, nes rašė apie Lietuvos dvasinį genocidą. Dar mes padėsime gėlių ir pastatysime kryžių ten, kur nužudė kun. B.Laurinavičių, pastatysime kryžius Lukiškių kalėjimo kamerose, kur kankino ir mėgino palaužti tuos, kurie nesugebėjo būti akli ir kurti.

Ir vis dėlto jaudina klausimas, ar buvo dvi skirtingos Lietuvos? Ar galėjo šalia vergystės egzistuoti laisvas buvimas? Gyvendamas svetur, žvelgdamas iš tolo į Lietuvą ir TSRS, negalėjai paneigti, kad egzistuoja blogio imperija,

kurioje nevalia laisvai išreikšti tai, ką širdis jautė, protas mąstė, siela dainavo. Štai yra maža tauta, patekusi į nelaisvę. Jos nariai tremiami, kankinami ir deginami. Suardomas jų gyvenimo audeklas, sunaikinama kultūra, suniekinama praeitis, sudarkoma senovinė kalba. Iš jų atminties žiauriausiais būdais išplėšiama istorija. Jie verčiami garbinti tuos, kurie visa tai padarė, verčiami nusilenkti tiems, kurie jų gyvenimus sugriovė. Ir toje košmariškoje, absurdiškoje žmogaus suniekinimo sistemoje vis dėlto atsiranda žmonių – paprastų, mažų, nežinomų žmonių, kurie pasako: „Ne, mes melui ir niekšybei netarnausime. Geriau mirsime, bet Tiesos nesuniekinsime“. Šiandien esame kviečiami suvokti, kas buvo šis tiesos momentas ir kokia jo reikšmė. „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ reikšmės reikia ieškoti virš žmogiškosios egzistencijos taisyklių.

Gyvenant laisvėje, stebint šį didvyriškumo reiškinių, nebuvo įmanoma juo nesižavėti. Kada amerikiečiai paklausdavo, kodėl mes skiriame tiek laiko ir darbo mažytei Lietuvai, kuri dažnai net nepažymėta pasaulio žemėlapiuose, buvo galima pasakyti su didžiausia pagarba: pasižiūrėkite į mano tautą. Ji atsisako mirti. Pasižiūrėkite į jos žmones, jie atsisako nusilenkti melui ir niekšybei, kuri mėgina juos sunaikinti.

Bet vis dėlto Vakaruose „LKB Kronika“ buvo sunkiai suprantamas reiškiny. Žmonės mąstė savo aplinkos veikiami. O vakarietiško narcizinio gyvenimo aplinka sakyte sakė: „Būk, žmogau, laimingas, rūpinkis savimi, savo gerove. Tu nesi atsakingas už kito žmogaus reikalus. Žmogus atsako tik už save. Būk laisvas ir leisk kitam rasti savo laisvės įprasminimą.“ Skaudžiausia, kad taip kalbėjo žmonės, kurie taip pat išpažino Kristaus evangeliją. Joje kalbama, kad nėra didesnės Meilės, kaip gyvybę už kitus atiduoti. Vakarų pasaulio krikščioniui patogiau šios minties nesuprasti. Evangelija vakariečiams tapo graži literatūra, bet ne Gyvybės žodis. Ten toli, kur viešpatavo komunistinio pasaulio blogio imperija, atsirado žmonių, kurie aukojosi, kalėjo, buvo persekiojami ir žeminami, kad

Apie autorių:

kun. dr. Arvydas ŽYGAS (1958 - 2011) – filosofijos ir teologijos daktaras, antropologas, biochemijos profesorius. Dr. Arvydas Žygčas daug prisidėjo prie Vytauto Didžiojo universiteto kūrimo, buvo vienas iš aktyviausių Ateitininkų federacijos atkūrėjų Lietuvoje, ėjo Ateitininkų federacijos pirmininko pareigas. Užaugęs išėmivijoje, JAV, siekė būti kuo arčiau Lietuvos. Profesorius redagavo „Ateities“ žurnalą, rašė straipsnius, skaitė paskaitas, dėstė universitetuose.

Daugiau apie autorių:

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-10-skubejo-daryti-gera-negailedamas-saves-prisimenant-kun-arvyda-petra-zyga/62501>

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

kiti galėtų laisvai gyventi ir tikėti. Vakarų pasauliui šie XX a., modernios epochos, kankiniai buvo lyg gyvas priekaištas, kurio nebuvo galima nuslopinti vakarietiška savęs patenkinimo psichologija.

Ir todėl „LKB Kronika“ yra ne praeinantis tautos istorijos epizodas, o nuolatinis tautos egzistencijos kelrodis. Vakarų humanizmas parodė savo vertę, buvo galima didžiulis savo intelektualiu egzistencialistiniu humanizmu ir nepastebėti šalia kenčiančio žmogaus. Vakarų pasaulis galėjo dėti daug pastangų ieškodamas nacių ir drauge nematyti dabartinių komunizmo aukų ir jų budelių.

Iš Vakarų atvyksta krikščionys mokyti, kaip Lietuva turėtų būti krikščioniška. Bet tauta, kuri kabėjo ant Kryžiaus, nešė skausmo ir kančios kryžių į Golgotą, prakaitavo krauju, neturi atsiprašyti dėl to, kad buvo ištikima Kristaus evangelijai. „LKB Kronikos“ išvardyti veikėjai - tėvai ir vaikai, idealistai jaunuoliai, kaimo kunigėliai, mylinčios seserys - gal ir nebuvo išsilavinę teologai ar išprusę filosofai, bet jų gyvenimo pamokos nekeičiamos į vakarietišką išsilaisvinimo teologiją.

Šiandien madinga kalbėti apie „evangelizaciją“, bet dažnai neįsigilinamą į šio gražaus žodžio reikšmę. Šiandien būtina suprasti, ypač krikščioniui, gyvenančiam moderniam pasaulyje, kad esama skirtumo tarp prasmingos ir neprasmingos kančios. Bažnyčia, gyvenanti moderniam pasaulyje, gerai suvokia, kad gali griūti „geležinės uždangos“ sienos, bet žmogaus vidinio kalėjimo sienos kur kas sunkiau įveikiamos. Evangelijos šviesa, kuri vedė tautą iš fizinio kalėjimo vergijos, yra ta pati, nekintanti, neprarandanti prasmės šviesa, kuri veda kiekvieną žmogų iš jo žmogiškosios egzistencijos kalėjimo.

Tauta, kuri kentėjo su Kristumi, neturi atsiprašyti dėl to, kad buvo ištikima Evangelijos kvietimui. Bet ar galima sakyti, kad visa tauta nešė kančios kryžių? Ar ji nesuskilo po visų trėmimų ir Stalino genocido? Dalis jos matė žmogaus teisių pažeidimus, o kita dalis atsisakė tai matyti. Gal kad buvo per daug sunku, per skaudu. Kada sakome, kad tauta kentėjo, ar iš tikrųjų nesakome, kad buvo asmenų, kurie dėl jos kentėjo, per šią auką ją atpirko, kad ji prisikeltų naujam gyvenimui? Ar ne tiesa, kad mūsų tautoje buvo žmonių, kurie žengė į Siono kalną, kalbėjo su degančiu krūmu, o grįžę nuo jo pamatė, kad tauta garbina aukso veršį? Ar nesame dabar tauta, kuri dar ilgai klajos dykumose, kol pasieks pažadėtąją žemę, pakludama Kūrėjo įstatymui?

Mes esame palaiminti, nes turime žmonių, kurie parašė mums vadovėlį apie tai, kaip turėtų elgtis žmonės, patekę į nelaisvę. Žmogus, nesimokantis iš istorijos, yra pasmerktas skaudžią istoriją pakartoti. Mes šį vadovėlį išleidome tomis ir jo paprastoji fundamentinė pamoka tebėra kelrodis tautai, kuri keliauja į laisvę. O pamokos vis tos pačios: vienintelė laisvė yra vidinė laisvė, kai žmogus netarnauja ideologijai, materijai, asmeninei savanaudiškai prigimčiai. Šiandien aiškiai matome, kad tais sunkiais genocido metais laisvi buvo tie, kurie tarnavo Evangelijai, nepaisydami, kokią kainą teks už tai užmokėti.

Netiesa, kad esame kviečiami kentėti. Atvirkščiai, Kristus kviečia gyventi. Jo Evangelija kalba, kad šis pasaulis yra geras, kad jame turi žydėti pavasariai, skambėti Kaanos vestuvių varpai, kad į pasaulį turi būti kviečiami naujagimiai mažutėliai, kad turi būti atsinaujinimo krikštas Jordano upėje. Bet Evangelija taip pat kviečia įprasminti auką, kai ieškosime šventyklose dingusių vaikų, kai vėluosime atsisveikinti su mirštančiu Lozoriumi, kai pavargsime nuo minios ir nepajėgsime išgydyti visų aklyjų bei raupsuotųjų savo brolių. Evangelija, kviesdama žmogų gyventi, kviečia jį į ramybės ir taikos pasaulį, net jeigu aplink tamsu ir audringa. „LKB Kronika“ buvo Tiesos ir gyvybės švyturys komunizmo melo ir mirties audroje. Jos išsaugota tiesa skelbė pasauliui, kad ši mažytė tauta nėra mirusi, kad yra didžioji viltis, jog ji prisikels naujam gyvenimui. Ta misija tebėra aktuali ir šiandien.

SUOPROTIS

Gegužė. KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA

„LKB Kronikos“ pamokos mūsų gyvenimui yra tokios. Pirmiausia, turime užauginti naują kartą, kuri negalėtų išduoti, įskusti žmogaus, pasmerkti savo kaimyno mirčiai, būti kurčiu brolio kentėjimui. Antra, jei nenorime, kad tauta ir vėl būtų susiskaldžiusi, turi ją suvienyti Tiesa. O tos Tiesos galėtume visi kartu ieškoti Evangelijoje. Trečia, tikroji laisvė - tai tarnavimas ne sau, o kitiems.

Kai ruošėmės šiam „LKB Kronikos“ jubiliejaus minėjimui, negalėjau suprasti, kodėl tokie santūrus, tylūs buvo jos rengėjai ir leidėjai, nenorėję iškilnių triumfo. Juk tai yra pergalė, tai didžiausias įrodymas, kad Tiesa nenugalima. Tad ar nereikėtų viso to iškilmingai paskelbti visai tautai nuo aukščiausiojo kalno. Bet „LKB Kronikos“ leidėjai pareiškė, jog šis triumfas yra ne žmonių, o Kristaus, o jie buvę tik Tiesos įrankiai, bet ne jos šaltinis. Ir vėl pažinau savo tautą, kurios tautinis drabužis yra žemės ir žolės atspalvių, kur ant baltos drobės baltu siūlu išsiuvinėtas raštas kalba tyliau balsu, o iš šventojo medžio prabyla Nukryžiuotasis. Pažinau Kristaus reiškimąsi per savo tautą. Tepadeda Dievas tikėjimo dvasios mums neprarasti savo tautos vizijoje.

Klausimai aptarimui:

1. Suskirstykite tekstus į prasmines dalis ir išskirkite kiekvienos dalies temą ir pagrindinę mintį.
2. Kokie dalykai tekste jums buvo svarbūs/nauji?
3. Kokią reikšmę pagrindinei spaudai sovietmečiu turėjo „KB kronikos“?
4. Kokią reikšmę Lietuvos žmonėms turėjo „KB kronikos“?
5. Kokią žinią „KB kronikos“ transliavo išeivijai?

Daugiau informacijos: <http://sas.ateitis.lt/suoprotis>

Organizuoja: Studentų ateitininkų sąjunga

ATEITININKAI